

271.222
(407.11)
118214

~~2733~~

НАСРТАЈ

НА СРПСКУ ПРАВОСЛАВНУ ЦРКВУ

*„Сазидаћу цркву своју, и враћа
ѿаклена неће је надвладаћи“
(Матт. 16, 18). ИСУС ХРИСТОС.*

Освежење историјског догађаја

НАПИСАО
ПРОФ. АТАНАСИЈЕ М. ПОПОВИЋ
просветни пензионер

БЕОГРАД
1 9 4 0

Врлом Србину и мудрому Црквенику
Др. Мисли Марковићу, министру вера,
у знак свагдашњег најодрживијег поштовања.

Писао

НАСРТАЈ

НА СРПСКУ ПРАВОСЛАВНУ ЦРКВУ

„Сазидаћу цркву своју, и враћа
паклена неће је надвладаћи“
(Мат. 16, 18). ИСУС ХРИСТОС.

Освежење историјског догађаја

НА ПИСАО
ПРОФ. АТАНАСИЈЕ М. ПОПОВИЋ
просветни пензионер

БЕОГРАД
1 9 4 0

НАСРТАЈ

НА СРПСКУ ПРАВОСЛАВНУ ЦРКВУ

Освојене историјске добити

НАПИСАНО
ПРОФ. АТАНАСИЈЕ М. ПОПОВИЋА

Изр. бр.
39267

Штампа графички уметнички завод „Планета“
Петра С. Обрадовића — Добрачина ул. бр. 55

† Бранислав И. Павловић
Рођен 22-XI-1890 † 5-IX-1939

Драгој успомени

Врлога родољуба и врсног шрудбеника

† **БРАНИСЛАВА И. ПАВЛОВИЋА**

рударског инжењера

Ради ушехе у жалосици, за рано преминулим шрвенцем,
његових родишеља: АНГЕЛИНЕ и ИВАНА ПАВЛОВИЋА,
занашлије, шрговца, рудара и пољошривредника, уцве-
љене сесшре: РУЖИЦЕ ИЛ. РАНКИЋ и браће: ПАВЛА,
адвокаша и Др. СТОЈАНА, геолога и доценша Универзи-
шеша, са шришешешким осешањем посешешује ово делце

ПИСАЦ

Уместо предговора

Немачки песник Шилер казао је: **Историја је судија света.** То је истина. Благо ономе народу који разуме историју, а нарочито који може и хоће да разуме своју историју.

Сваки народ у своме животу за своја добра и зла дела неизбежно подлежи оцени и суду историје. Историја у колико закониту радњу и правична дела више и богатије награђује, у толико је њен суд строжи и тежи над незаконитом радњом, над преступима и злим делима. Ову истину потврдили су најновији велики светски догађаји. Но то није све; **Историја је** у исто време и **највећи учитељ света.** Она, може се рећи, у сваком тренутку живота било појединог човека, било целог народа, било укупно свих народа — целога човечанства, она учи, строго учи, учи свакога и упућује да позна вечне законе живота, по њима да се управља, њима да се користи, против њих да не греши. Историја делима говори уму човекову, историја делима учи, дела замењују речи. У томе је та велика особина њенога учења, а у исто време и тешкоћа разумевања. Негледајући на тешкоћу разумевања, њен је суд строжи, осуда тежа над сваким без изузетка у колико њена поука није примљена. Историја у своме суду, у својим осудама нема милости; она зна само за строгу, неумитну правду. То је сасвим по закону узрочности; то, дакле, неизбежно мора бити и — бива.

Према овоме лако је разумети: од колике је важности освежавати историјске догађаје који нам објашњавају и упућују нас да се не оглушујемо и слушамо **поуку Историје!**..

Ово управо и јесте главни смер освежавања овог немилог историјског догађаја.

Проф. **Атанасије М. Поповић**

У историји Православне Српске Цркве

1881. године, искрсао је немили и неочекиван догађај који је разбио духовно јединство српског свештенства, на штету његовог великог моралног задатка, који се постиже само у моћној заједници и једнодушној целини Цркве и Државе.

После двају тешких ратова Србије за ослобођење и уједињење потлачене браће од турског ропства, време јетекло својим током. Србија је стала живети новим животом. Кнез Милан, који се дотле држао Русије, био је до дна душе озлојеђен на њу, за њен ондашњи немар према Србији. Он сада окрену државни брод на другу страну. На то је утицао много још један значајан догађај у томе времену: када су оно претставници „просвећене“ Европе на Берлинском Конгресу 1878 г. изводили срамну игру и, под окриљем богиње правде, свечано осудили на распеће мученички Српски народ, не оправши ни руке, као што их је Пилат опрао, кад је осудио крв невину. Претставници Србије, видећи по свему да српске ствари не стоје најбоље, молили су претставнике Русије, да се на Конгресу заузму и да се Русија заложи за Србију и праведну српску ствар. Русија сада усамљена, изнурена од рата са Турском и немоћна да се бори са свима који су тада звецкали сабљама, одговорила им је устима кнеза Горчакова:

— Обратите се Аустрији, јер је ваша српска ствар сада у њеним рукама!

Ово је већ било доста за бујну природу кнеза Милана да се, с погледом на све оно што је Русија успела да уради за Бугарску, без икаква оклевања, нагло баца у наручје Аустрији и да Србију заведе у мутне аустријске воде. Тако је, дакле, погрешком претставника Русије на Берлинском Конгресу, руским рукама гурнут кнез Милан у крило Аустрије.

Лукава Аустрија једва дочека и врло радосно прими кнеза Милана у свој загрљај, пригрливши га снажно уза се. Кнез Милан, у пркос Русији, широм отвори врата патријархалне Србије развратном Западу и, погла-

У историји Православне Српске Цркве, 1881. године, искрсао је немили и неочекиван догађај који је разбио духовно јединство српског свештенства, на штету његовог великог моралног задатка, који се постиже само у моћној заједници и једнодушној целини Цркве и Државе.

После двају тешких ратова Србије за ослобођење и уједињење потлачене браће од турског ропства, време јетекло својим током. Србија је стала живети новим животом. Кнез Милан, који се дотле држао Русије, био је до дна душе озлојеђен на њу, за њен ондашњи немар према Србији. Он сада окрену државни брод на другу страну. На то је утицао много још један значајан догађај у томе времену: када су оно претставници „просвећене“ Европе на Берлинском Конгресу 1878 г. изводили срамну игру и, под окриљем богиње правде, свечано осудили на распеће мученички Српски народ, не оправши ни руке, као што их је Пилат опрао, кад је осудио крв невину. Претставници Србије, видећи по свему да српске ствари не стоје најбоље, молили су претставнике Русије, да се на Конгресу заузму и да се Русија заложи за Србију и праведну српску ствар. Русија сада усамљена, изнурена од рата са Турском и немоћна да се бори са свима који су тада звецкали сабљама, одговорила им је устима кнеза Горчакова:

— Обратите се Аустрији, јер је ваша српска ствар сада у њеним рукама!

Ово је већ било доста за бујну природу кнеза Милана да се, с погледом на све оно што је Русија успела да уради за Бугарску, без икаква оклевања, нагло баца у наручје Аустрији и да Србију заведе у мутне аустријске воде. Тако је, дакле, погрешком претставника Русије на Берлинском Конгресу, руским рукама гурнут кнез Милан у крило Аустрије.

Лукава Аустрија једва дочека и врло радосно прими кнеза Милана у свој загрљај, пригрливши га снажно уза се. Кнез Милан, у пркос Русији, широм отвори врата патријархалне Србије развратном Западу и, погла-

вито, препрденој и бездушној Аустрији. У својој муци и невољи, он се за ово често правдао говорећи:

— Кад смо с Русијом, она нас гура од себе и узима нам што је наше и даје другоме; а ови нас опет гњаве и притискују што смо с њоме. Један стари мудрац рекао је:

— Добро је имати некога пријатеља, али имати таквога с којим можеш разговарати се и у збиљи и у шали као са собом. Пријатељ је друг, коме можеш поверити оно што би сам себи поверио.

Али на велику несрећу, Србија данас нема таквога пријатеља. „Змију глади, испод ње се вади“.

Дрска Аустрија мало се обазирала на мржњу народа у Србији према њој и њеном лукавом раду. Она је у Србији стала господарити као у својој рођеној држави. Србија, као држава, није смела предузимати и радити ништа, што не би годило Аустрији. Сваки Србин у Србији, који се није њој свиђао, морао се уклонити из државне службе или чак и протерати из своје отаџбине. Сувише је брзо Аустрија делала у Србији и није губила време. Да би се угодило Аустрији, чак је и један министар српски морао изјавити: „Српство је шупља фраза!“ Круна или врхунац свих зала и дрског аустријског вршљања по слободној и независној Србији, било је удаљење с положаја врховног поглавара Српске Цркве, па и прогонство из Отаџбине **Митрополита Михаила**, само за то, што се он није свиђао Аустрији као велики Србин, Словенин и Југословенин.

Митрополит Михаило био је један од најјачих људи свога времена у нашем народу, који су спречавали Аустро-Угарску у њеним намерама, да и политички ослаби Српски Народ. Као велики родољуб он није ограничио своју делатност само на малу Кнежевину Србију, већ ју је распростро и на Југословенство. Знала је врло добро опака сусетка Србије колика је улога у Словенству и Југословенству митрополита Михаила била у националном погледу у току његовога 27-могодишњег рада, нијпре као епископа знамените историјске шабачко-ваљевске епархије и доцније као митрополита Србије, чије је родољубље нарочито се испољило за време устанка у Босни и Херцеговини и ратова Србије и Црне Горе од 1876-8 године, када се српско и словенско прегалаштво овог духовног дива и слава његова до врхунца попела. Није она сметала са ума ни Штросмајерову посету Београду, када је београдско

грађанство у огромном мноштву са највећим одушевљењем и сузама радосницама гледало претставнике двеју цркава, који су с прозора Митрополије радосни

Блаженопочивши Велики Јерарх Михаило Митрополит Србије
1859—1881 и 1889—1898

благосиљали одушевљени братски народ, у име кога је тадашњи знаменити професор Велике Школе пок. Јован Бошковић одржао топли и величанствени братски поздрав претставнику цркве браће Хрвата, који је стојао с десне стране митрополита Михаила.

Српска Влада, хтела-нехтела, одлучи се да изиђе у сусрет жељи Аустро-Угарске и пошто-пото свргне с митрополитске столице законитог поглавара Српске Цркве митрополита Михаила.

Ово смело и, поготову, врло дрско свргнуће поглавара Српске Народне Цркве узруја и у највећој мери огорчи побожни народ и свештенство у Србији. Вероватно у намери: да би се, колико-толико, стишао узрујани дух свега српског народа и свештенства, по замисли кнеза Милана или по савету саме Аустрије Српска Народна Скупштина у Београду, 22 фебруара 1882 год., прогласи кнежевину Србију за краљевину, а њенога кнеза Милана за краља. Прву честитку, први српски краљ после Косова, добио је од аустријског цара па редом и од осталих владалаца; међу последњима била је честитка руског цара. И о томе је Српски Народ озбиљно размишљао.

У прогласу српске краљевине поробљени Срби ваљда су налазили неке утехе и радовали јој се. Али слободни и независни народ у Србији знао је: да је српска краљевина без Босне и Ерцеговине проста шарена лажа или таштина, која неминовно доноси народу залишне издатке.

Негодовање и незадовољство народа у Србији и његова свештенства расло је нагло. Све се више и више отежавао и уздрмавао положај краља Милана и његове Владе у Србији, и још је више слабио његов опали углед у народу.

Тако је Србији у то доба био усуд доделио тежак удео. Њена тешка борба у два рата са Турском и свеколике жртве, па и оне највеће жртве у драгоцену крви својих вазда храбрих и јуначких синова, остале су готово не награђене. Њена потлачена браћа Срби, у место да буду слободни и у крилу своје мајке, само су променили црно и тешко азијатско ропство на још црње и теже ропство крштених варвара. Уместо да заморни и истрошени народ у Србији у миру ужива плодове свога поштенога труда и узвишенога рада и једном дахне својом трудбеничком душом, он у својој рођеној кући наставља борбу и троши своју заосталу снагу у неочекиваним и недогледним трзавицама, којима се није могао сагледати крај! **Поменуло се — не поновило се...**

*

По доста опсежној расправи: „Црквено питање у Србији“ од епископа Мојсеја — Београд 1895 године, насртај на Православну Српску Цркву и насилно свргнуће Митрополита Михаила извршени су овако:

Српска Влада смисли и без потребног споразума с Архијерејским Сабором донесе закон о „таксама“ који Народна Скупштина усвоји и Владалац потпише 3

Блаженопачивши Епископ Мојсеј администратор Митрополије Српске 18-X-1881—20-Ш-1883

априла 1881 године. У том закону, поред осталог, наређује се наплата такса и за извесне службе и акта црквених органа и надлештава, па било је и таквих наређења која одређују наплату извесних такса: како од лица духовног реда, при производству њиховом у разне духовне чинове, тако и од лица грађанског реда, при давању благослова за разне потребе.

Ова последња наређења тога закона Митрополит Михаило узео је као насртај на црквене каноне и увођење „Симоније“ у Српској Цркви, противу чега је сматрао да му је дужност одупрети се, ради одржања у важности чистоте црквених канона.

Тај се поступак митрополитов учинио тадашњој влади као насртај на суверену власт закона, донесеног редовним путем у држави, коме су сви без разлике, па и архијереји, дужни да се покоравају. Она искористи овај сукоб и уклони га, а за заступника архиепископа београдског и митрополита српског у администрацији, указом од 18 октобра 1881 год., постави најстаријег архијереја неготинске епархије Господина Мојсеја.

Чланови Архијерејског Сабора, обезглављени, према канонским правилима, без свога митрополита нису могли саборски ништа предузимати да се поправи поремећено стање у Српској Цркви. О томе су заједнички известили Министра просвете и црквених послова.

На ову одлучну заједничку изјаву свих чланова Архијерејског Сабора следовао је истог дана лични позив Министра унутрашњих дела, упућен г. г. члановима Архијерејског Сабора у име Владаоца, да истог дана дођу у седницу Министарског Савета ради личног и усменог обавештења са Владаоцем и члановима Владе.

Томе позиву одазвали су се сви чланови Архијерејског Сабора.

Обавештење усмено трајало је око 3 сата и завршено овом изјавом Владаоцем:

„Ја вас молим, да овај акт узмете натраг и да продужите ваш рад у цркви; а што се тиче поремећеног стања у цркви нашој, ја и Моја влада укоро ћемо све то поправити. Верујете ли Обреновићу IV!“

Сви даљи напори Епископа Мојсеја и лични покушаји појединих епископа да се поправи поремећено стање у Српској Цркви били су узалудни. Ускоро се видело да је Влада далеко од мисли да изврши свечано дато обећање о скорој поправци поремећеног реда у цркви, већ напротив да иде на то да створени у цркви неред утврди законодавним путем. Тај њен смер убрзо је обелодањен у изменама и допунама у закону о црквеним властима православне вере од 30 септембра 1862 год., које је сама Влада израдила и које су законодавни фактори примили и узаконили 31 децембра 1882 године.

И баш те измене и допуне у закону о црквеним властима православне вере искључиле су могућност даље одговорне радње свих чланова постојећег Архијерејског Сабора. С тога су они сваки посебице чини-

ли што су могли да скрену Владу с пута којим је пошла, штетног и за цркву и за државу. Али је све било узалуд. Већ 11 марта 1883 год. изашао је височајши указ, којим се сазива Изборно Тело за избор архиепископа и митрополита на дан 20 марта исте године.

На основу овог указа Министар просвете и црквених послова истог дана послао је позив г. г. епископима, свакоме посебице.

Епископ шабачки Јероним и епископ нишки Виктор одговорили су да у антиканоничком Сабору за бирање митрополита не могу учествовати.

Без обзира на отказ ова два епископа Министар просвете и црквених послова 18 марта послао је г. г. епископима позив, сваком посебно, да изволе доћи на претходни састанак Изборног Тела у суботу 19 марта у 6 сати по подне у Министарство просвете и црквених послова.

На овај позив епископ Мојсеј одговорио је да због болести и других околности не може доћи на претходни састанак; а епископ нишки Виктор умолио је г. Министра да има у виду и његову старост и његову слабост и његово досадашње јасно држање према новом закону за цркву, и да га изволи поштедети од сваког даљег потрзања по овој ствари.

Епископ шабачки Јероним није послао никакав одговор, јер није ни био у Београду.

Без обзира на одговор епископа Мојсеја и епископа Виктора, Г. Министар просвете и црквених послова, послао им је, истог дана, и трећи позив у коме се извештавају да ће се избор Митрополита извршити сутра 20 ов. мес. после службе Божје у сали Митрополије, с учтивим позивом да изволе доћи и у избору по закону учествовати.

Овај позив, који је показивао да се Влада решила безповратно, да, без обзира на све изјаве и протесте отачанствених архијереја, насилно и по што по то уздрма и поколеба сталност отачанствене хијерархије црквене, основану на канонима њеним, обавезивао је Епископа Мојсеја, већ по положају у цркви у то доба, да на њега одговори да не може доћи и присутан бити у Изборном Телу које се састаје да изврши избор Архиепископа београдског и Митрополита српског, из оних истих побуда, које је у више прилика и усмено исказивао. У своме одговору даље вели:

„Но поред тога дозволите ми, господине министре, да Вам можда и последњи пут, можда у дванаестом часу, у коме се приступа извршењу једног историјског и веома важног акта у српској цркви, кажем оно, што

и по моме положају и по моме позиву не смем прећутати.

„По сили свештених канона, избор Митрополита — поглавара независне српске цркве мора се извршити правилним и канонским путем, ако се хоће да сачувају неповређена свештена права црквена, а и ново изабрани Митрополит да може с правом заузети место у православној цркви и бити признат од клира црквенога и од осталих православних цркава, које су до данас одржавале духовну заједницу са српском црквом. Иначе то ће бити први и нечувени случај у Историји хришћанске цркве, да се Сабор сазива и отвара мирском влашћу и да се Митрополит бира и поставља без представљања и јерарха црквених.

„Правило шесто сардикијског Сабора изрично одређује начин, како се Митрополит бира, и то живо, и пуноважно правило и данас се чува и практикује у православној васељенској цркви, само се од тог свештеног правила отступа у Србији, кад се намерава чинити избор Митрополита на такав начин, који сте Ви предузели господине. Да би се српска црква сачувала од саблазна, јаких потреса и тешких последица, шкизме и раскола, интереси цркве и земље захтевају да се претходно законитим путем свестрано испитају узроци, зашто отачанствени Архијереји не могу бити присутни при избору Митрополита и учествовати у том веома важном питању и преображају црквеном. — Иде ли се у осталом на то, да се Епископи поред више наведеног силом световне власти разреше од администрације својих епархија за њихове исказе односно нових узаконења а услед тога и недоласка у Изборно Тело путем административним, то значи лишавати Епископе својих властитих грађанских права без суђења и осуде, што ће све бити противно и уставу и земаљским законима. И у колико ће бити учињена тешка неправда Епископима овим путем, још ће тежа неправда бити нанесена и цркви и Епископима, кад се они буду разрешавали и од њихових свештеничких дужности од мирске власти и на њихова места постављали други неканонским путем. И у једном и у другом случају разрешени таквим путем и лишени својих права Епископи, биће жива и вапијућа протестација како у држави тако и у цркви.

„Према свему овом ја Вас учтаво молим, господине, да узмете у озбиљну оцену све тешкоће које ће неминујемо морати наступити услед оваквих неправилности, те да у последњем часу потражите другог правилног и целисходног пута за разрешење тога важног црквеног питања.

„Напоследку, имам част јавити Вам, да ја престајем даље радити административне послове у све три епархије, чим се избор новог Митрополита изврши.

„И овом приликом молим Вас, господине, да примите уверење мога усрдног поштовања и уважаења.

20 марта 1883 год.
у Београду.

Заступник Митрополита
Епископ Неготински
Мојсеј с. р.“

Ово писмо Епископа Мојсеја није могло убедити Господина Министра: колико је неправилан и неправедан, колико је, најзад, опасан пут, којим је Влада пошла и стално иде у целој овој ствари.

Тако названо „Изборно Тело за избор Архиепископа и Митрополита Српског“ састало се одређеног дана у Митрополији и „једногласно изабрало“ Господина Архимандрита Теодосија Мраовића, пензионисаног професора Богословије, за Архиепископа београдског и Митрополита српског и овај „избор“ добио је и највише потврђење истог дана*). Посвећење је извршио патријарх сремско-карловачки Господин Герман. Повратак Митрополита Теодосија у Београд био је усред бурних демонстрација које је обуздавала полиција и жандармерија. Најпосле, из бојазни од упада аустромађарске војске која се прикупљала у Земуну, све се стишало.

Одмах по повратку у Београд, наметнути Митрополит, иначе добри старац Мраша, писмом позвао је Епископа Мојсеја да учествује у седници Архијерејског Сабора 30 марта те године. Одговорио је да не може доћи.

На овај одговор његов, наметнути Митрополит послао му је два писма: у једном га извештава да ће друга седница Архијерејског Сабора бити 1 априла у 11 сати пре подне; а у другом тражи изјашњење: каквим узроцима правда свој изостанак?

На оба ова писма Епископ Мојсеј удостојио је новог Митрополита својим опширним одговором и на

*) „Изборно Тело“ сачињавали су: архимандрити: г. г. Теодосије и Нестор; протојереји: г. г. Стеван Јаковљевић, Илија Новаковић, Љубинко Поповић, Младен Поповић и Стеван Величковић; претседник министарског савета, министар иностраних дела М. С. Пироћанац; министар просвете и црквених послова Стојан Новаковић; претседник државног савета, Ђ. Д. Ценић; претседник касационог суда др. Никола Крстић и народни посланици: Милош Л. Глишић, Димитрије Димитријевић, Милан Жуњић, Алекса Здравковић и Цека Ђорђевић.

крају нагласио, да према свему сматра свако дело и сваки акт, који се издаје од стране новог Митрополита и његових чланова, као противканонски и по томе не-

Блаженопочивши Теодосије Мравич Митрополит Србије
1883—1889

надлежан и за њега неважећи, остајући у положају, у који га поставља једино сила неодољиве околности, противу које, он по својој заклетви и духовном позиву само може протестовати.

За први недолазак решењем Министарског савета Епископ Мојсеј кажњен је за непокорност закону са пет стотина динара.

За овим је одмах и другим решењем Министарског савета Епископ неготински Мојсеј кажњен и по други пут за непокорност закону са две хиљаде динара.

После овога, другим решењем Министарског савета, 6 априла 1883 г., следовао је височајшни указ:

Да се г. Епископ неготински, Мојсеј, који је указом Нашим од 11 јуна 1880 године постављен за Епископа епархије неготинске, разреши са администрације те епархије.

Овакав исти удес постигао је и епископа нишког Виктора и епископа шабачког Јеронима.

Овај чин, јединствен у историји Хришћанске Цркве, запрепастио је српски народ и свеколики православни и други хришћански свет. Потресла се сва српска земља, згрозиле су се на небу сени Св. Саве и свих српских светитеља и Божјих угодника. По свима српским богомољама упућиване су молитве Богу, с тврдом вером да: **Бог чува Цркву Своју**. Свако је прдвизао кобне последице за краља Милана, према коме је на мах охладнио и слободни и подјармљени Српски Народ.

*
*
*

Какав је био положај новог митрополита Теодосија према тадашњој Влади у погледу његовог самосталног рада у Српској Цркви, лепо се огледа из случајног додира писца овог малог делцета са блаженопочившим митрополитом Теодосијем.

Ја, као студент Московске Духовне Академије, добијем писмо из Београда у коме се наглашава:

— Док ти стигне ово писмо, твој брат, који је на самрти, неће бити међу живима.

Поражен тим писмом месеца октобра 1888 г. узнем отсуство и дођем у Србију да тешим своје родитеље, нарочито оца, из чијих сам се руку отео и отишао у Русију по позиву митрополита Михаила преко знаменитог професора Богословије и његовог великог пријатеља пок. Јанићија-Јање Поповића.

Међутим братовљева болест окренула се на добро. Изведем га из Војне болнице и заједно одемо кући под самим Јавором. Тако најбоље утешим своје родитеље, оставим брата код куће и вратим се у Београд. Ваљало ми се вратити у школу, а путног трошка до Москве нисам имао. Одем Министру просвете и црквених послова и замолим га за путни трошак. Он ми одсечно одговори:

— Иди Митрополиту, нека ти он даде. Ти се спремаш за службу у Цркви.

Одем митрополиту и кажем му поруку Министрову. Митрополит Теодосије, иначе добар и племенит старац, на мах узаври и у јарости развиче се:

— Мало ми је што ми они одозго наређују и само наређују, па сад и ти дође чак из Москве, да ми и преко тебе наређују. Иди, синко, иди, од тога не може бити ништа. Иди, иди, иди напоље!

Изађем напоље, постојим мало пред вратима и опет уђем. Митрополит понови опет исте речи, упути ме Министру и истера напоље. Изађем. Постојим мало повише, па опет уђем к њему.

— Шта је? Зар ме једном не остављаш?

— Како да Вас оставим? Како да се помирим са пропашћу свога школовања? Ја сам Ваш. Тако и Министар каже. Смилујте се на мене као на свог блудног сина који Вас моли.

Подуго је ћутао блаженопочивши седи старац. Најпосле се одобровољи, па ће ми благим гласом рећи:

— Иди, синко, оној двојици те их умоли ако хоће, да ти даду из Црквеног фонда, ја нећу бити противан.

Одем владикама: Димитрију и Никанору, својим професорима, и без речи даду свој пристанак, говорећи ми:

— Напиши молбу!

Ја напишем молбу, добијем путни трошак и вратим се у Москву на продужње свога школовања.

Међутим блаженопочивши старац митрополит Теодосије умео је и да се одупре **напредњачкој** Влади. Остао је доследан својој речи коју је, примајући се, по жељи и молби краља Милана, тешког положаја митрополита Србије. Он је краљу Милану отворено рекао:

— Пристајем да по жељи Вашег Величанства, у овом времену, примим положај и звање митрополита Србије, али унапред изјављујем: да нећу бити оруђе Ваше Владе нити ћу гонити и прогонити свештенике, као моје најближе сараднике, због њихових партијских начела.

И заиста, митрополит Теодосије остао је доследан себи и одупирао се напредњачкој Влади у питањима чисто црквене природе.

Када је свештеник Дамјан Илић, рођени у Дубљу, умро 16 марта 1886 г. и сахрањен у тамошњем гробљу, напредњачка Влада захтевала је да се на његово место не поставља његов син Јован Д. Илић, који је био ватрени **либерал**. Митрополит Теодосије није уважио овај захтев. Без икаква двоумљења он је просто на просто одговорио:

— Моја првосвештеничка савест налаже ми да на ту парохију поставим баш сина умрлога свештеника Дамјана, који ће у својој кући најбоље старати се о породици покојниковој.

И поставио га је.

Још незгоднији био је захтев Владе: да се пошто-пото из Крагујевца уклони чувени прота Милоје Барјактаревевић, као врло утицајни **радикал**. Старац митрополит најодсудније је одбио да изврши и овај захтев, на велико задовољство Крагујевчана и шире јавности.

У оно доба у Народном позоришту претстављао се француски комад, познат под именом „**Рабагас**“, у преводу др. Владана Ђорђевића, у смеру: **да се исмеје опозиција**. Припремљена свеколика школска и трговачка омладина, снабдевена жабицама, пиштаљкама, чеграљкама и клепетушама, урнебесном грајом у позоришту још у првом чину омете ову претставу. Изроди се велика туча са полицијом и жандармеријом и у Позоришту и, још већа, око Позоришта, у коју је уведена чак и коњичка жандармерија. У тој тучи истакне се као вођ тадашњи богослов Вељко Танкосић, који је оштрицом рањен по глави, ухваћен, одведен и осуђен био на казну затвором. Митрополит Теодосије знао је за кривицу овог ученика, али јој није придавао никаква значаја. Зато је на молбу његову, по свршетку Богословије, наредио жичком владици да га рукоположи у чин свештеника, што је владика учинио и доделио му парохију у околини ман. Студенице, одакле је доцније премештен на парохију ман. Клисуре, између Ивањице и Ариља. Непријатељске власти у окупираној Србији врате га из ропства у Нежидеру и ту га обесе. Био је блиски рођак пок. војводе Воје Танкосића.

Митрополит Теодосије смело је рукоположио тројицу учитеља, који су као ватрени радикали у време зајечарске буне 1883 год. по осуди прекога суда допали тамнице. Ти млади учитељи, иначе одлични богослови, лично су молили митрополита да их рукоположи и постави на парохије. Били су изненађени када им је без икаквог устезања рекао:

— Хоћу, децо, хоћу да вас рукоположим. Идите одмах и наручите свештеничко одело, па дођите чим буде готово.

Та тројица учитеља била су: Милоје Стојадиновић, свештеник јасенички, Никола Казимировић, свештеник подвршки, доцније јабуковачки и дугогодишњи народни посланик, и Максим Радосављевић, свештеник у пожаревачком протопопијату.

Исто тако без икаква оклевања изашао је у сусрет молби осуђеног на смрт у Зајечарској буни 1883 год. и помилованог угледног соко-бањског свештеника Крсте Поповића, сестрића блаженочившег митрополита Михаила и оца доцнијег епископа нишког благоупокојеног Доментијана, и без устезања повратио га на његову парохију.

Значајан је пример митрополитовог самосталног рада и овај:

За време зајечарске буне напредњачка Влада окриви свештеника Јована Поповића из Косјерића за учешће у побуни и нареди да се спроведе у Зајечар. Он сазна за такво наређење, одметне се од власти и дуго време крио се. Када му се досадио одметнички живот, он скочи у дубоки вир у реци Скрапежу и удави се. Његовога сина Лазара, свршеног богослова, владика није смео рукоположити, а камоли још дати му очеву парохију. Старац митрополит Теодосије није допустио да због греха очева страда његов невини син. Он просто-напросто нареди владици, те га рукоположи и постави на очеву парохију.

Када је, после посвећења у Срем. Карловцима одслужио прву архијерејску службу у придворној цркви Митрополије, посвећене Св. Симеону Мироточивом, омиљеном родитељу Св. Саве, добри старац митрополит Теодосије свечано је изјавио:

Ја ћу бити само добар отац свима верним синовима и кћерима наше свете цркве, а нарочито браћи свештеницима, као својим најближим сарадницима у винограду Господњем, који савесно врше своју узвишену свештеничку дужност, и рад сам да их, по речима Св. Јеванђеља, скупим као чеда своја, као што кокош скупља пилиће своје под крила (Мат. 23, 37).

У потврду његове благости и праве очинске љубави према свима својим саслужиоцима, вредно је истаћи и ово:

Захваљујући његовој трпељивости, узбуђење свештенства мало по мало потпуно се стишало. Једини изузетак чинио је чувени протојереј и врсан родољуб Игњатије Васић из Лознице. Он није хтео помињати у цркви име митрополита Теодосија. Митрополит је то врло добро знао. Ипак му није сметала протина самовоља да у број предложених протојереја Архијерејском Сабору за одликовање напрсним крстом, на првом месту, истакне њега као најзаслужнијега протојереја, чији је рад и заслуге за цркву веома ценио. Овај чин толико је утицао на протојереја Игњатија, да је лично дошао

у Београд да се захвали митрополиту Теодосију и целива његову свету архијерејску десницу. Од тада је и он у цркви стално помињао митрополита Теодосија.

*
*
*

Време је текло својим током. С променом напредњачке владавине и доласком на власт радикалне Владе, настала је промена државне политике. Радикална влада обнови свагдашње пријатељске односе с Русијом. Први корак к зближењу с Русијом, био је повратак Митрополита Михаила месеца маја Првог дана Духова 1889 год. Ја завршим своје школовање и вратим се у Србију 1890 године.

Митрополит Михаило, свечано дочекан, заузео је своју митрополитску столицу, са које је 1881 г. удаљен, а 1883 г. из Србије протеран. Добри и племенити старина, Митрополит Теодосије, није чинио никакве тешкоће радикалној Влади. С добром вољом и душевним задовољством изађе у сусрет жељи Владе и поднесе молбу за пензионисање заједно са својим епископима: Димитријем и Никанором. Он се исели у своју кућу на Варош-капији. Смутљивцима се дала лепа прилика да се, проношењем разних гласова, ствара зла воља двају поглавара, нарочито Митрополита Михаила. У очекивању свог постављења, при оскудици сретстава за живот, доста сам таворио. То је он знао, па ће ми рећи:

— Како ћеш моћи дочекати нову годину и нови буџет, кад немаш нигде ништа за живот?

— Та ваљда ће се наћи нека мрвица са богатог стола Вашег Високопреосвештенства и за мене. Одлазићу у кухињу Вашу и задовољићу се јелом Ваших питаца.

— Нећеш ти тамо ићи. Ти ћеш долазити сваког дана у трпезарију да ручаш са мном. Само знај: док још сат избија на торњу Саборне цркве, ја седам за ручак. Ја никога не чекам.

— Та бићу ја много раније и нећете ме чекати.

Тако је и било. Два месеца, докле нисам отишао у Немачку, био сам мио гост Митрополита Михаила. Имао сам прилике да се свакодневно, за његовом трпезом, опознам са многим виђеним људима па и сељацима из околине Скопља, Куманова, Велеса, Призрена, Скадра, Црне Горе, Босне и Херцеговине, Хрватске и Војводине. Свакога је он питао чак и за поједине породичне чланове и суседе поименце, што је у мени изазивало право чуђење и дивљење, како он памти њихова имена из

ранијег њиховог казивања: ко кога има. Имао сам прилике да уочим и његову злу вољу на Митрополита Теодосија, коју су смутљивци стално подгревали. Знајући ово, ја се одважим и запитам свог доброг Домаћина:

— Да ли се не бих замерио Вашем Високопреосвештенству, ако би посетио Митрополита Теодосија?

— А зашто да идеш к њему?

— Да му захвалим на добру које ми је учинио.

Испричам му, којом ми је приликом то добро учинио.

— Иди, иди! Треба да му се захвалиш. То је врлина сваког поштеног човека.

Одем с његовим допуштењем. Иначе не бих смео отићи. Сачувај Боже!..

Митрополита Теодосија затечем у његовој наслоњачи. Био је нешто слабуњав. Поклоним се дубоко, подиђем под благослов, целивам му десницу и отступим корак назад и рекнем:

— Ваше Високопреосвештенство, долазим непознат а можда и непознат.

— Познајем те синко, познајем те добро. Ти нећеш у животу поклизнути, па и ако поклизнеш, умећеш се снаћи. Допао си ми се врло.

Испричам блаженопочившем Митрополиту Теодосију свој тешки повратак по завршетку Духовне академије, чак с прогон картом, без пратње, од Москве до Кијева и своје ухлебије код Митрополита Михаила, и да са његовим знањем долазим к њему. Упознам га са његовом злом вољом и срдњом на њега и нагласим, према свом опажању, да је то плод смутљиваца који тиме желе да се додворе Митрополиту Михаилу. Саслушавши с пажњом мој говор, добри старац, са свеколиком мирноћом ће ми рећи:

— Синко, хвала ти на посети и захвалности. Захвалност је врлина. Сада те молим да кажеш Митрополиту Михаилу, да ја немам злу вољу на њега. А зашто бих је и имао! Ја сам у оном злом времену примио тешко бреме Митрополита Србије на се, не ради неке славе и величине, не мислећи да на том положају останем до века, већ да то бреме прихватим и опет њему предам. Знао сам ја да ће се он вратити у Србију. Када ми је државна влада саопштила свој смер да врати Митрополита Михаила, нисам јој правио незгоде и радо сам пристао да са својим епископима изађем у сусрет Влади Његовог Величанства. И уклонили смо се. Тако, синко, поздравим Митрополита Михаила и реци му да га ја молим, да више не слуша смутљивце и нека их гони

од себе, као што их и ја прогоним. Поздравим Митрополита Михаила.

Истога дана, при ручку, све сам ово испричао блаженопочившем Митрополиту Михаилу. Слушао је с пажњом и био је врло задовољан. Дало се то видети. Онда ће ми рећи:

— Отиђи опет Мраши, иди почешће.

Друго приликом запита ме:

— Јеси ли био скоро код Мраше?

— Нисам био поодавно.

— Отиђи му, отиђи!

И одлазио сам често.

Од тога доба Митрополит Михаило никада није изустио зле речи о Митрополиту Теодосију.

Када је он умро у Београду 27 фебруара 1892 год. Митрополит Михаило, због своје доследности, истина, није узео личног учешћа у сахрани, али је наредио да се сахрани са свима црквеним почастима које му припадају. Сахрањен је у цркви Св. апостола и јеванђелиста Марка до самог зида с јужне стране. Над гробом му је диван споменик од црног гранита с белим црквеним грбом.

* * *

Познати злописац, који је годинама у своме часопису стварао злу крв међу свештенством и њиховим архијерејима, па и за време Митрополита Теодосија, по својој навици, огрешио се о Митрополита Михаила, подмећући му грдну непажњу према Митрополиту Теодосију. Нека му Бог опрости.

Фил. бр.
39267